

K používaniu slovenského jazyka v Maďarsku

Uhrinová, Alžbeta

About Slovak Language Usage in Hungary

Abstract

The paper presents the results of the recent linguistic researches of the Research Institute of the Slovaks in Hungary. The projects consist of two main parts, the research of the communicational situations of collective language usage and the sphere of the individual usage of Slovak language. In the centre of our attention stands collective language usage as the main factor of the revitalization of Slovak language usage. Based on the results of the researches it can be stated that in areas inhabited by Slovaks in Hungary Slovak language exists and is used even today both orally and in a written form in all three layers of culture. The most widespread are the different subtypes of Slovak dialects, despite the drastically decreasing number of their natural users. Literary Slovak language – according to the terminology of sociolinguistics a minority variant – is currently used as the working language of intelligence and as the language of education and culture, and more recently as the language of public national-political and scientific, popular-scientific events. In preserving Slovak language and extending Slovak language communication, a significant role is attributed to the old and the new institutions of the National Slovak Self-Government, local minority self-governments, civil organizations, associations, churches, and especially schools, the media and literature in mother tongue. The role and responsibility of individuals, especially young people, is also important.

Key words:

Hungary, Slovaks, sociolinguistics, Slovak language usage, institutions, individuals

Kľúčové slová:

Maďarsko, Slováci, sociolingvistiká, používanie slovenského jazyka, inštitúcie, osobnosti

O projektoch

V príspevku budú prezentované úryvky z výsledkov nedávnych a súčasných lingvistických výskumov a bádateľských projektov Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Ciele a koncepcia celoštátneho sociolingvistického projektu *Slovenský jazyk v Maďarsku* boli vypracované v spolupráci s Jazykovedným ústavom Ľudovíta Štúra SAV, realizoval sa v rokoch 1995–2008 v troch etapách v Békešskej Čabe, Békešskej župe a v ďalších lokalitách obývaných Slovákami v Maďarsku. Cieľom projektu bolo zmapovať, zdokumentovať a predstaviť súčasné používanie slovenského jazyka vo väčšinovom maďarskom jazykovom prostredí v rôznych súkromných a spoločenských komunikačných situáciách. Centrálnou časťou projektu bol sociolingvistický výskum súčasnej slovenčiny, dnešné používanie jazyka v jednotlivých komunikačných sférach (Uhrinová 2008a) i analýza ešte živých a používaných

nárečí (Žiláková 2008a). Pokladali sme za dôležité zvlášť sa zaoberať inštitúciami, ako sú škola (Tóth 2008a), cirkev (Tóth 2008b), menšinové samosprávy (Homištinová 2008) a rôzne iné kultúrne i civilné organizácie a médiá, ktoré zohrávajú v živote menšín rozhodujúcu úlohu. Existencia písomností je dôležitým ukazovateľom vyspelosti každej minority, preto sme považovali za nevyhnutné predstaviť výber odbornej, vedeckej, publikačnej a publicistickej činnosti. Náš projekt obsahuje jazykovú analýzu časopisov a periodík, ktoré majú dlhšiu tradíciu, napr. *Národopis Slovákov v Maďarsku* (Žiláková 2008b), pedagogicko-metodický časopis *Slovenčinár* (Chlebnický 2008) či *Budapeštiansky Slovák* (Kováčová 2008).

Osobitne sú predstavené lokality, v ktorých ústav, resp. výskumnici v skúmanom období robili ďalšie lingvistické výskumy, ako sú Mlyny (Szabóová 2008a; Kováčová – Uhrinová 2008), Pitvaroš (Uhrinová 2008b), Veľký Bánhedeš (Dudok 2008; Žiláková 2008b). Osobitnú pozornosť venujeme hlavnému mestu – Budapešti (Szabóová 2008), kde sa sústreďuje slovenská inteligencia a ktorá v poslednom čase vyniká rôznymi iniciatívami. Pripravili sme aj štúdiu o dejinách Slovákov v Maďarsku (Kugler – Gomboš 2008).

Predchodcom lingvistom, ich zhrnutiu záverov v jazykovednej literatúre a spisoch o slovenskom jazyku v Maďarsku, sme venovali osobitnú štúdiu; zvlášť prezentujeme aj bibliografiu o slovenskom jazyku v našej vlasti (Tóth 2008 c; Tóth – Kunovacová-Gulyásová 2008).

Projekt pozostával z dvoch hlavných častí: z výskumu komunikačných situácií kolektívneho používania jazyka, čiže kolektívnych jazykových sfér a z výskumu individuálneho používania slovenčiny. Počas našich výskumov sa jednoznačne dokázalo, že práve na kolektívnom poli sa podarilo dosiahnuť v Maďarsku rukolapné výsledky; táto oblasť stála v strede našej pozornosti ako v súčasnosti najdôležitejší faktor oživenia, revitalizácie slovenského jazyka, ktorý má pozitívny vplyv aj na individuálne zachovanie slovenskej jazykovej praxe jednotlivcov.

V štúdiu uvádzam príklady aj z výsledkov dotazníkového výskumu, ktoré som získala počas realizácie programu *Jazykové autobiografie Slovákov v Maďarsku* v roku 2016.

Z výskumných výsledkov

V ďalšej časti príspevku budú predstavené vybrané výsledky sociolingvistického výskumu, ktoré som získala v rámci realizácie vyššie opísaného jazykového projektu nášho ústavu. Súčasná jazyková situácia v Maďarsku, používanie slovenského jazyka v druhej polovici 20. a na začiatku 21. storočia sú charakterizované pomocou analýzy hlavných komunikačných sfér, bilingvizmu Slovákov v Maďarsku, ambivalentného procesu vývinu slovenčiny, stavu výmeny jazyka. Na poprednom mieste výskumného plánu, medzi prioritnými úlohami figurovalo zhrnutie a určenie najdôležitejších faktorov vplyvujúcich na zachovanie jazyka, pomocou ktorých sa dá spomalíť jazyková asimilácia.

Použila som skoro všetky metódy sociolingvistiky, aby som slovenskú jazykovú prax skúmala a predstavila objektívne v jej komplexnosti: metódu bezprostredného, účastníckeho pozorovania, štúdiu a rozbor dokumentov, sociolingvistické interview. Vyhľadala som 26 rozhodujúcich osobností minority. Interview s vedúcimi predsta-

viteľmi našej národnosti o jazyku som pokladala za dôležité preto, lebo od zvolených funkcionárov a vymenovaných riaditeľov rôznych inštitúcií závisí veľa. Rozhodujú o hodnotách, prioritách činnosti, finančných prostriedkoch, sprostredkujú vzor individuálneho a kolektívneho jazykového správania atď. Ich komunikačná prax a prístup k jazykovému dedičstvu ovplyvňuje mnohých. Pokladala som za dôležité zvlášť predstaviť činnosť najnovších slovenských inštitúcií, ktoré znamenajú nové možnosti v používaní slovenčiny slovenskej národnosti v Maďarsku.

Dôležitou časťou výskumu bol prieskum používania jazyka na základe dotazníka o jazykovej praxi. Počas troch etáp výskumov (Békešská Čaba, Békešská župa [Bž], Maďarsko [M]) som ho predložila viac ako 300 osobám.

Ako prvé a najdôležitejšie výskumné zistenie musíme konštatovať, že východoslovenské, stredoslovenské a západoslovenské nárečia, resp. ich miestne varianty, ktoré sú ozajstným materinským, teda primárnym jazykom tu žijúcich Slovákov, ovláda už len najstaršia generácia. Slovenské nárečia v Maďarsku odumierajú (Balaková 2004; Žiláková 2008). V každodennom živote okrem najstaršej generácie sa po slovensky, až na malé výnimky, už skoro nekomunikuje. Starší ľudia, ako to sami počas rozhovorov poznamenali, už sa nemajú s kým rozprávať, lebo ich vrstovníci zomreli a deti či vnuci si slovenčinu neosvojili. Veľmi sa tešili a mnohí boli aj dojatí, že vďaka nášmu výskumu, našej prítomnosti, môžu používať svoj materinský jazyk. Obdarovali zberateľov nádhernými, skoro zabudnutými slovenskými ľudovými piesňami, modlitbami, prísloviami, porekadlami a ďalšími žánrami ľudového folklóru. V slovenskej komunikácii výnimku tvoria predstavitelia inteligencie a tí, ktorí sa naučili po slovensky počas svojho štúdia. Ale aj oni používajú slovenčinu len v tom prípade, ak nejakým spôsobom zostali v kontakte so slovenskou komunitou, potrebujú znalosť slovenského jazyka k svojej práci alebo sa aktívne zúčastňujú na kultúrnom a spoločenskom živote slovenskej minority. Slovenský jazyk postupne ustupuje do úzadia vo všetkých komunikačných sférach (pozri k tomu aj Divičanová 2004). V umelých, oficiálnych podmienkach, napr. na slovenských podujatiach, hovorí sa aj po slovensky, ba v poslednom období sa prejavuje snaha o symetrickú dvojjazyčnosť, ale v prirodzených podmienkach ostáva komunikačným jazykom reprezentantov mladšej a strednej generácie výlučne maďarčina. V teréne v poslednom čase však sme mohli spozorovať aj čím častejšiu komunikáciu v slovenskom jazyku. Tento jav sme zaznamenali predovšetkým tam, kde je miestna Slovač aktívna a dobre zorganizovaná. V rozšírení slovenskej jazykovej komunikácie majú svoj podiel staré a nové inštitúcie Celoslovenskej slovenskej samosprávy, miestne menšinové samosprávy, civilné organizácie, spolky, cirkev a rozhodne školy, médiá a literatúra v materinskom jazyku. Rola a zodpovednosť jednotlivcov tiež nie je zanedbateľná.

Ďalšie príklady z výskumných zistení:

Ďalej sa znižuje v Maďarsku počet tých, ktorí si doma osvojili slovenský jazyk ako materinský jazyk (Bž: 72,7%, M: 67,2%) a rastie počet tých, ktorí sa jazyk svojich predkov naučili v škole (Bž: 26,6%, M: 29,6%). Napriek týmto výskumným zisteniam nájdu sa aj v súčasnosti mladí, ktorí sa naučili dialekt doma od svojich starých rodičov. Takéto prípady sú ale ojedinelé, výnimočné. Výsledky dotazníkového výskumu dokázali opačnú tendenciu, a to, že počas prvotnej socializácie v súčasnosti

si len málokto osvojí slovenský jazyk, prevažná väčšina respondentov sa naučila po slovensky najmä počas druhotnej a niektorí počas tretej socializácie. Jazykovú socializáciu určí spoločenské prostredie. V tomto procese je veľmi dôležitá priorita hodnôt daného kolektívu hovoriacich, ich názory, spoločenská organizácia, záujmy, zvyky v používaní jazyka. Normy jazykového správania slovenskej národnosti v Maďarsku a zvyky pri používaní jazyka sprostredkované kolektívom hovoriacim po slovensky zdôrazňujú síce význam komunikácie v slovenčine, potrebu rastu jej prestíže, predsa – podľa údajov dotazníkového výskumu – členovia kolektívu uprednostňujú v osobnom, privátnom živote maďarský jazyk, uspokojia sa, a pod vplyvom objektívnych príčin sa aj musia uspokojiť, s používaním slovenčiny *občas, niekedy*.

Uvedené vety by som chcela potvrdiť, ilustrovať slovami jednej terénnej pracovníčky.

„Podľa môjho názoru slovenčina zohráva vo väčšine našich osád len funkciu zachovávanía tradícií. Používa sa len príležitostne na podujatiach zorganizovaných slovenskými samosprávami, na obecných dňoch, večierkoch dôchodcov, kultúrnych programoch viažúcich sa k rôznym sviatkom /Vianoce, Fašiangy, Veľká noc/, pri prednese slovenských zvykov, piesní, tancov, prípadne v otváracom prejave pri vítaní hostí, čo aj hneď preložia do maďarčiny, lebo slovenčina v tomto prostredí už nie je vhodná na dorozumievanie. Väčšina divákov ju vôbec alebo len sotva rozumie. Ešte aj starší rozumejú lepšie po maďarsky, lebo spisovná slovenčina je im cudzia. Je len málo takých ľudí /keď sú vôbec/, ktorí pravidelne používajú od matky sa naučený slovenský jazyk. Generácia mojich rodičov sa ešte rozprávala so svojimi rodičmi po slovensky, ale tá generácia už vymrela. Rovesníci mojich rodičov už aj medzi sebou hovoria po maďarsky. Pasívna znalosť slovenčiny zato ešte žije. V Jači napríklad aj viacerí z mladších ľudí vedia po slovensky. Jeden môj známy /36 ročný/, keď si trochu vypije, len po slovensky hovorí. Keď je triezvy, tvrdí, že len niekoľko slov vie.“

Pokračuje sa, a podľa získaných údajov, sa zrýchlil proces vytrácania sa používania slovenského jazyka z rodiny. Na druhej strane je potešiteľné, že viacerí komunikujú so svojimi deťmi občas *aj po slovensky* (Bž: 21,1%, M: 23%). Počas terénneho výskumu sme viackrát spozorovali, že deti vyčítali rodičom, že ich nenaučili po slovensky, že ich nezapísali do slovenskej školy. Nádejné je aj to, že niektorí rodičia si uvedomili, že majú odovzdať svoje jazykové a kultúrne dedičstvo potomkom, a preto ich zapisujú do národnostných škôl, resp. snažia sa s nimi po slovensky sa rozprávať. Z kruhu strednej a mladšej generácie viacerí nám odpovedali, že by chceli, aby aspoň ich dieťa si osvojilo slovenčinu, keď oni už nevedia, čo veľmi ľutujú.

Tieto výskumné zistenia potvrdzujú aj výsledky môjho najnovšieho projektu pod názvom *Jazykové autobiografie Slovákov v Maďarsku*. Predmetný výskum odhalil, že existuje skupina mladých, aj keď je málopočetná, ktorá je ochotná sa podieľať na živote slovenskej národnosti, je hrdá na svoj pôvod a chce odovzdať svoje kultúrne a jazykové dedičstvo svojim potomkom, deťom. Na otázku *Čo myslíte – keď budete mať dieťa, naučíte ho po slovensky?* 85% odpovedalo áno, 5% nie, 10% neodpovedalo. Svoju odpoveď 95% aj odôvodnilo. Uvádžam viac citátov z dotazníkov jednak preto, lebo sú veľmi poučné a zaujímavé, ale aj preto, lebo sú cennými jazykovými pamiatkami, resp. pamiatkami o jazyku a živote slovenskej národnosti našej doby.

Príklady z odpovedí:¹

„aby aj on mal toľko šance koľko mám ja, alebo viac, a aby mohol spoznať viac kultúry“ (muž, r. 1996)

„...nechceme stratiť takú dobrú šancu, aby deti by boli bi-(tri)-linguálne.“(muž, r. 1990)

„Jednak ja som na svoje slovenské korene hrdá, a pokladám za dôležité, aby moje dieťa tiež vedel aspoň základné veci po slovensky, po druhé, je dobré vedieť viac jazykov.“(žena, r. 1991)

„Samozrejme. Ešte dodnes som „nahnevaný“ na moju maminu, že sa so mnou nikdy nerozprávala po slovensky.“(muž., r. 1994)

„Lebo tak je to v našej rodine normálne“ (muž, r. 1989)

„Lebo sme Slováci! Lebo je jazykom našich predkov, lebo je užitočným jazykom, hovorí sa, že

slovenčina je esperantom slovanských jazykov.“ (žena, r. 1974)

Zaujímavé a poučné sú aj odpovede respondentov na otázku. Čo znamená pre Vás slovenčina?

Príklady z odpovedí:

„...Je to jedna časť môjho života a zo mňa, ved' sa s mojimi slovenskými príbuznými rozprávam po slovensky, a učila som sa ho už od narodenia...“(žena, r. 1996)

„Je jazyk, ktorý ovládam najlepšie; krásne spomienky zo školy a univerzity; pocit, že patríam k jednej komunite“(žena, r. 1993).

„Slovenčina je pre mňa ako druhý materinský jazyk. Moji predkovia vedeli len po slovensky, moji rodičia chodili do slovenskej školy, moja mamina učí slovenčinu a ja študujem na Slovensku.“ (muž, r. 1992)

„...hrdosť na to odkiaľ pochádzam.“ (žena, r. 1992)

„spolupatričnosť, osobitosť, tradíciu, možnosť“(žena, r. 1991)

„...Z povinnej študijnej látky sa slovenský jazyk stal mojim prirodzeným dorozumievacím prostriedkom, pri používaní ktorého necítim žiadnu nutnosť a stále menej mám taký pocit, že je to cudzí jazyk a nie môj materinský.“(žena, r. 1991)

„...V škole som sa naučil po slovensky, ale som v dennom kontakte so slovenčinou. Preto považujem seba za dvojjazyčného človeka. Patríam ku komunite Slovákov žijúcich v Maďarsku, tak slovenčina je aj súčasťou mojej identity.“(muž, r. 1989)

„...Je tajný jazyk, ktorý používame s manželom aj vtedy, ak nechceme, aby nám iní rozumeli.“ (žena, r. 1974)

V odpovediach na otázku Čo môžete d'akovať tomu, že ovládáte slovenský jazyk? popri práci a možnosti štúdia ako najdôležitejšími „prínosmi“ znalosti slovenčiny zdô-

¹ Príklady z dotazníkov v štúdiu uvádzam nezmenené, tak ako boli uvedené, teda aj so štylistickými, gramatickými a pravopisnými chybami. Chcela som ich zachovať ako pôvodné jazykové dokumenty o znalosti slovenčiny mladých.

razňujú respondenti aj ďalšie skutočnosti: kamarátov, zážitky, poznatky i vedomosti a v neposlednom rade rôzne štipendiá i ľahšie učenie sa slovenských jazykov.

Príklady z odpovedí:

„Hlavne mnohých priateľov a známych, ktorých som stretla, skúseností a zážitkov, ktoré som zažila vďaka tomuto jazyku. Ceny, ktoré som dostala na všelijakých súťažiach. A aj prácu po gymnaziálnych štúdiách.“(žena, r. 1996)

„medzinárodné kontakty“(muž, r. 1990)

„Môj druhý materinský jazyk, letné kurzy a tábory na Slovensku, vysokoškolský štipendium v Bratislave na Slovensku, moju budúcu profesiu...“(žena, r. 1990)

„Vďaka slovenčine som predovšetkým našla ľahšie uplatnenie na trhu práce. Zároveň mi ponúka možnosť dohovoriť sa s množstvom ľudí so slovenským pôvodom.“(žena, r. 1991)

„Slovenčine môžem ďakovať všetko vlastne. Môj celý život rozvíjal na tomto základe. V mojom živote všetko súvisí s tým, že ovládam slovenský jazyk: školy, univerzita, možnosti, priatelia. ...Keď teraz počujem slovenčinu mám takú nostalgiju, takú pozitívnu, že oj, slovečina, že dobre mi na Slovensku bolo.... .. Ešte stále som veľmi nahnevaná, že prečo ma matka nenaučila na slovenčinu ako druhý materinský jazyk už v detstve. ...Bolo by dobre, keď by sme sa doma rozprávali viac po slovensky. Nie je to jednoduché, máme aj takých členov v rodine, ktorí nerozumejú slovenčine, ale občas predsa by sme mohli.“ (žena, r. 1993)

„Bola by som rada, keby som dostala trošku viac doma... Keď budem mať dieťa, naučím ho po slovensky a odovzdám mu aj väzbu na slovenskú kultúru, vzťah ku slovenskej kultúre. ...Som šťastná, že slovenská kultúra a jazyk sa stali súčasťou môjho života. Za moje najmilšie zážitky môžem ďakovať táborom na Slovensku. Napr. tábory v Hronci mi dali tak veľa! Alebo aj rôzne festivaly! Určite by som sa nedostala na tie miesta, na ktoré sme išli so súborom. Za množstvo nezabudnuteľných zážitkov, iný pohľad na svet, spoznanie názorov druhých a silný pocit príslušnosti ku komunite, aby sme vedeli kto sme, kde patríme, a aby sme vedeli definovať seba, môžem ďakovať znalosti slovenského jazyka a účasti na národnostnom kultúrnom živote.“(žena, r. 1992)

Vo výskumnom období realizácie projektu *Slovenský jazyk v Maďarsku*, v rokoch 1995 – 2008 mohli sme zaregistrovať značný rast na poli vzdelávania. V celoštátnej vzorke oveľa viac záujemcov sa vzdeláva aj v slovenčine. Napr. v Slovákmi obývaných osadách v Maďarsku pravidelne vystupuje divadelný súbor Celoštátnej slovenskej samosprávy *Vertigo* i *Sarvašské slovenské divadlo (Cervinus Teatrum)* a v posledných rokoch sú časté aj divadelné predstavenia zo Slovenska, z Rumunska *bi-(tri)-linguálne* a Vojvodiny.

Ďalší pozitívny posun vidieť v cirkvi, v náboženskom živote. Viacerí sa zúčastňujú slovenských omší a bohoslužieb (BŽ: 12,2%, M: 26,3%). Badať už výsledok iniciatívy Celoštátnej slovenskej samosprávy znovu oživiť cirkevné obrady v materinskom jazyku, resp. jej spoločnej činnosti s domácimi a slovenskými katolíckymi a evanjelickými farnosťami a zbormi.

Je potešiteľné, že viac Slovákov sleduje v súčasnosti *pravidelne* (Bž: 21,8%; M: 25,2%) alebo *skoro pravidelne* (Bž: 16,3%; M: 31,8%) slovenské médiá, napr. slovenské televízne vysielanie *Domovinu. Pravidelne* (Bž: 29,3%; M: 48,3%) alebo *skoro pravidelne* (Bž: 21,1%; M: 11%) číta slovenskú tlač, napr. *Ludové noviny*, jediný slovenský týždenník v našej krajine. Tu by som chcela poznamenať, že založenie internetového portálu *Ludových novín, Luno* v roku 2004, vo veľkej miere prispel k zvýšeniu jeho čítanosti. V súčasnosti máme už dve elektronické periodiká, okrem *www.luno.hu* aj *www.oslovma.hu*. V skromnejšej miere, ale tiež rastie počet poslucháčov slovenského národnostného vysielania maďarského rozhlasu.

Na záver

Vychádzajúc z výsledkov empirických výskumov i z exaktných odpovedí na otázky dotazníka o jazykovej praxi a z rozhovorov o slovenskej jazykovej situácii, môžeme konštatovať, že sa potvrdila hypotéza sociolingvistického projektu: v Slováckmi obývaných lokalitách v Maďarsku existuje a používa sa aj v súčasnosti vo všetkých troch vrstvách kultúry ústna i písomná podoba slovenského jazyka, hoci rozdiely sú značne rozličné aj v miere, aj kvalite jazykovej praxe jednotlivých regiónov a lokalít. Najrozšírenejšie sú ešte stále nárečia, rôzne podtypy slovenských nárečí napriek tomu, že počet ich prirodzených nositeľov drasticky klesá. Spisovná slovenčina – podľa terminológie sociolingvistiky jej menšinový variant – je v súčasnosti pracovným jazykom inteligencie, školským jazykom a jazykom kultúrnych a v poslednom čase aj verejných národnostno-politických a vedeckých i vedecko-popularizačných podujatí. V období výskumu v nevidanej miere vzrástol počet akcií a programov, na ktorých sa používa slovenský jazyk, tiež počet slovenských, resp. dvojjazyčných publikácií. Podľa výsledkov celoštátneho výskumu môžeme konštatovať, že sa najmä v kruhu zaangažovaných predstaviteľov minority postupne začína tvoriť v našej vlasti hovorová podoba slovenského jazyka.

Charakteristické je ale dominantné postavenie maďarského jazyka na každej úrovni komunikácie. Slovenčina má rolu druhého jazyka a aj to v rozdielnej miere a kvalite v jednotlivých komunikačných sférach a silne diferencovane na jednotlivých komunikačných úrovniach. Treba zdôrazniť, že táto dvojjazyčnosť je asymetrická na úkor slovenčiny, bilingvizmus je v diaspóre, je to diglosia aj vo vzťahu slovenského jazyka na Slovensku a maďarského jazyka v Maďarsku. Podľa výsledkov výskumu súhrnne môžeme konštatovať, že pre slovenskú jazykovú situáciu je charakteristický protikladný dvojsmerný pohyb: súčasný vývin a ústup.

Literatúra

Balleková, Katarína (2004): Z nárečových výskumov Slovákov v Maďarsku In: *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 53–62.

Chlebnický, Ján (2008): Desať ročníkov metodického časopisu Slovenčinár. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku II*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 42–81.

Divičanová, Anna (2004): Ambivalentné hodnoty slovenského jazyka v Maďarsku v stredoeurópskom kontexte. In: *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 21–32.

- Dudok, Miroslav (2008): Slovenský jazyk vo Veľkom Bánhedeši. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku II*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 117–133.
- Homišínová, Mária (2008): Prejavy a súvislosti jazykovej komunikácie poslancov slovenských menšinových samospráv. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku I*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 264–317.
- Kováčová, Anna, Časopis *Budapeštiansky Slovák* ako šíriteľ slovenskej kultúry a litery. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku II*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2008, 81–117.
- Kováčová, Anna – Uhrinová, Alžbeta (2008): Slovenské Mlyny. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku II*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 229–279.
- Kugler, József –Gomboš, Ján (2008): State z tristoročnej histórie Slovákov v Maďarsku – so zvláštnym zreteľom na 20. storočie. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku II*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 315–367.
- Szabóová, Orsolya (2008a): Mlyny – „najslovenskejšia“ slovenská obec. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku II*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 196–229.
- Szabóová, Orsolya (2008b): O dvojazyčnosti a dvojitej identite budapeštianskych Slovákov. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku II*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 150–196.
- Slovenský jazyk v Maďarsku I. II*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2008.
- Tóth Sándor János (2008a): Používanie slovenského jazyka v školách. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku I*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 224–264.
- Tóth Sándor János (2008b): Slovenčina v cirkvi. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku I*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 317–337.
- Tóth Sándor János (2008c): Teoretické a metodické východiská výskumu slovenského jazyka v Maďarsku. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku I*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 17–31.
- Tóth Sándor János – Kunovacová-Gulyásová, Zuzana (2008): Súhrnná bibliografia o slovenskom jazyku v Maďarsku. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku I*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 31–49.
- Uhrinová, Alžbeta (2008a): Slovenský jazyk v Maďarsku očami používateľov. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku I*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 92–224.
- Uhrinová, Alžbeta (2008b): Slováci a slovenský jazyk v Pitvaroši. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku II*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 279–315.
- Žiláková, Mária (2008a): Odumieranie nárečí na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku I*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 49–92.
- Žiláková, Mária (2008b): Národopis Slovákov v Maďarsku (1975 – 2000) – jazyková analýza. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku II*. Ed. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 11–42.